

13. *К вопросу о реформе духовно-учебных заведений* // Известия по Харьковской епархии. – 1906. – № 14. – С. 696-708.
14. *К вопросу о взаимоотношении воспитания и обучения* // Известия по Харьковской епархии. – 1905. – № 5. – С. 219–229.
15. *К вопросу о взаимоотношении воспитания и обучения* // Известия по Харьковской епархии. – 1905. – № 6. – С. 252.
16. *Леонтович, В.* Значение Часослова и Псалтири в деле начального народного образования / В. Леонтович // Харьковские епархиальные ведомости. – 1883. – № 23. – С. 353-356; № 24. – С. 369-374; №27. – С. 425-428.
17. *Можно ли упрекать духовенство 5-го округа Харьковского уезда в недостатки усердия в деле народного образования* // Харьковские епархиальные ведомости. – 1868. – № 20. – С. 225-229.
18. *Народная школа и духовенство* // Харьковские епархиальные ведомости. – 1883. – № 7. – С. 106-109; № 8. – С. 125-130; № 10. – С. 158-162; № 11. – С. 172-175.
19. *Народная школа и духовенство* // Харьковские епархиальные ведомости. – 1883. – № 8. – С. 125.
20. *Невинные изгнанники* (Эпизод из истории народных училищ) // Харьковские епархиальные ведомости. – 1883. – № 12. – С. 189-193; № 13. – С. 207-211.
21. *О народном образовании* // Харьковские епархиальные ведомости. – 1868. – № 21. – С. 263-276.
22. *О преобразовании духовно-учебных заведений* // День. – 1861. – № 12. – С. 5-7.
23. *О средствах к подъему воспитательной стороны в духовных семинариях* // Известия по Харьковской епархии. – 1906. – № 16. – С. 804 – 815.
24. *Певницкий, В.* К толкам о семинарском образовании / В. Певницкий // Труды Киевской Духовной Академии. – 1861. – Т. II. – С. 159-199.
25. *Пестряков, П.* О церковно приходских школах / П. Пестряков // Пастырь и паства. – 1916. – № 31. – С. 850-851.
26. *По делу о народном образовании* // Харьковские епархиальные ведомости. – 1868. – № 7. – С. 494-502.
27. *Родницкий, Н. А.* О причинах не высокой степени образования воспитанников духовных семинарий / Н. А. Родницкий // Харьковские епархиальные ведомости. – 1869. – № 12. – С. 248-252.
28. *Садов, Ф.* Мнение печати о реформе духовных школ / Ф. Садов // Харьковские епархиальные ведомости. – 1883. – № 1. – С. 9-11.
29. *Состояние и нужды духовно-учебных заведений* // Православное обозрение. – 1861. – Т. V. – С. 208-211.
30. *Софронов, Н.* На некоторые укоры духовному воспитанию и духовенству / Н. Софронов // Харьковские епархиальные ведомости. – 1867. – № 7. – С. 316-348.
31. *Шум.* Заметки по поводу заключений «Устава духовных семинарий» по нравственной части / Шум // Харьковские епархиальные ведомости. – 1867. – № 17. – С. 379-388.
32. *Щепинский, И.* На заметки Харьковского педагога / И. Щепинский // Харьковские епархиальные ведомости. – 1869. – № 21. – С. 259-265.

УДК 930.2:028]:378.4(477.54):027.722 «18/19»

**Нові джерела з історії читання XIX – початку XX ст.
у фондах Центральної наукової бібліотеки
Харківського національного університету імені
В. Н. Каразіна**

Бондаренко Станіслав

Бондаренко Станіслав. *Нові джерела з історії читання XIX – початку XX ст. у фондах Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.* На архівному матеріалі відстежуються етапи розвитку структури документів, що ілюструють відносини між бібліотекою і читачем. **Ключові слова:** джерелознавство, історія читання, університетська бібліотека.

Бондаренко Станіслав. *Новые источники по истории чтения XIX – начала XX века в фондах Центральной научной библиотеки Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина.* На архивном материале отслеживаются этапы развития структуры документов, иллюстрирующей отношения между библиотекой и читателем. **Ключевые слова:** источниковедение, история чтения, университетская библиотека.

Bondarenko Stanislav. *The new sources on the history of reading XIX – early XX century in the fund of the Central Scientific Library of Kharkiv Karazin University.* Basing on archival materials, development stages of the documental structure were investigated, what illustrates the relationships between library and reader. **Keywords:** sources, history of reading, university library.

Нещодавно, у фондах Центральної наукової бібліотеки ХНУ імені В. Н. Каразіна, фахівцями було виявлено розсіп документів, які можуть значно доповнити сучасні знання про історію читання у ній. В процесі обробки документів, постала низка завдань джерелознавчого характеру, що були пов'язані із необхідністю джерелознавчої критики, систематизації, атрибуції, датування, аналізу структури і змісту. Виявлені архівні матеріали, відносяться до так званої «історії справ» фундаментальної бібліотеки імператорського Харківського університету, над створенням якої десятки років працювали

бібліотекарі і їх помічники, зокрема Я. Й. Балясний. «Історія справ» являла собою архів установи, який упорядковувався, систематизувався, використовувався для поточних справ, підготовки звітів про стан бібліотеки, розслідувань університетських справ. З архівом працювали під час підготовки узагальнюючих наукових праць К. І. Рубинський, В. К. Мазманьянц, Н. М. Березюк [17; 9; 1]. Втім, жоден з історіографів не розглядав джерелознавчий аналіз «історії справ» бібліотеки у якості окремої наукової проблеми, не досліджував структуру документів і архіву в цілому, обмежуючись використанням прямої джерельної інформації. Аналіз особливостей структури тієї частини бібліотечного діловодства, яка має відношення до культури взаємин між бібліотекою і її читачем, було покладено в основу нашої розвідки.

Протягом XIX – початку XX ст., відомості про читачів, які відвідували бібліотеку та їх вимоги на літературу, бібліотекарі і, власне, самі читачі, записували у спеціальні книги і зошити, та на окремих аркушах. Записи виконувалися завжди від руки, квалітивно, необережно. Датування записів проводилося нами на підставі аналізу і порівняння низки ознак: водяних знаків на папері (до 1838 р.) з урахуванням приблизного терміну залежності, які вказують на час його виготовлення, особливостей почерку службовців бібліотеки, час каденції яких відомий, дат видання книг у бібліографічному описі, що згадується у списках, характерних особливостей структурування інформації у записях.

Очевидно, що головним предметом взаємин між бібліотекою та користувачем є книги, можливість користування якими породжує довірліві відносини. Останні, в свою чергу, знаходять документальне відображення. Записи про книги, які створювалися під час документального оформлення цих взаємин, їх особливості як історичного джерела, структура відображення інформації, є предметом нашого дослідження. Об'єктом розвідки виступають взаємини між адміністрацією бібліотеки і читачем від моменту її створення до початку XX ст.

Ми схильні вважати, що ділові записи, які створювалися службовцями бібліотеки, читачами і їх довіреними особами, можливо розглядати як актовий матеріал [5, с. 17; 8, с. 145-150; 20, с. 105-112]. Записи, що супроводжували читання, фіксували особливості культури взаємин між читачем і бібліотекою, на нашу думку, можуть бути інтерпретовані в контексті історії читання, як напрямку історичних досліджень, в основі якого лежить припущення про винятково важливу роль особливостей читання з точки зору аналізу рис культури певного історичного періоду [6].

Одним із методів дослідження актового матеріалу є формулярний аналіз [7; 8; 20]. Формуляром ми називаємо структуру документу, яка історично складалася, змінювалася, і протягом певного часу визначала спосіб відбору і фіксації інформації про той чи інший предмет. Проведений нами аналіз джерельного матеріалу дозволяє виділити три етапи розвитку структури ділових записів, які створювалися довкола користування літературою бібліотеки університету:

- зародження: 1800-ті – середина 1840-х рр.;
- становлення: друга половина 1840-х. – 1850-ті рр.;
- уніфікації: з 1860-х. – до початку XX ст.

Для початку періоду зародження структури є характерними окремі зошити і листи, у яких вказувалися книги, що були взяті професорами і студентами університету, сторонніми слухачами. Перший із зошитів такого типу відноситься до 1800-х рр. і складається з підшитих аркушів паперу верже. Ми вважаємо можливим визначити автором записів першого бібліотекаря Харківського університету Я. Я. Белен де Баллю, діяльність якого припадає на 1805 – 1811 рр. [1, с. 257–258]. У зошиті в алфавітному порядку під ризкою записувалися прізвища користувачів бібліотеки з таким розрахунком, щоб для замовлень кожного залишити вільне місце на папері. Назви книг надавалися російською та іноземними мовами. Серед користувачів згадується шістдесят сім прізвищ [15]. Серед них ми можемо зустріти Т. Ф. Осиповського, А. Ф. Павловського, Б. Й. Рейта, Й. Б. Шада, А. І. Стойковича, та інших [3]. Російські прізвища записувалися у латинській транскрипції. Список дозволяє поглянути на перших професорів університету, як читачів. Слід згадати, що значну частину викладацького корпусу складали іноземці, тому не дивно, що великої популярності набули підручники з російської граматики і риторики, які ми нерідко бачимо у списку замовлень. Простий підрахунок дозволяє встановити, що найбільш активними читачами університетської бібліотеки були професори Ф. Делавін і Б. Рейт, під прізвищами яких ми знаходимо записи про взяття ними відповідно тридцять однієї і двадцяти семи книг. В цілому ж, у зошиті нараховується більш ніж триста найменувань різних книг, взятих для читання. Серед них російською мовою – лише п'ятдесят назв [15].

На нашу думку, структура запису у часи її зародження, вказує на нечисленність звернень до бібліотеки, у порівнянні з іншими періодами її існування. Відсутність прискіпливої уваги до руху книг була, скоріш за все, пов'язаною із відносно тісними особистими стосунками бібліотекаря з користувачами бібліотеки. Структура запису, яка зароджувалася, вказує на її функцію скоріше допомагати пам'яті Я. Я. Белен де Баллю, ніж нести обов'язки елемента контролю, або звіту.

Структуру, яка складалася у другій половині 1810-х рр. під час каденції бібліотекаря А. А. Дегурова, можна представити у вигляді простої таблиці, яка складалася з елементів персоналізації та ідентифікації звання користувачів бібліотеки (кандидата, професора, студента), переліку книг із коротким бібліографічним описом, дати та підпису читача [15]. Така структура уточнювала відомості про рух книг, посилювала контроль над читачем. (Див. Табл. 1).

Таблиця 1.

Для кого	Якого звання	Перелік книг	Підпис читача

На початку 1820-х рр. за часів головування бібліотекаря Б. Й. Рейта, спосіб запису книг за читачами був змінений. На аркушах цього часу записувалися у стовпчик назви книг, які об'єднувалися фігурною дужкою, а за дужку виносилося прізвище одержувача літератури. Такий спосіб запису більше не відтворювався, тому ми схильні вважати його унікальною формою, яка ідентифікує спосіб структурування записів, який склався за часів Рейта, що мало опікувався бібліотекою [1, с. 260].

Окремої уваги заслуговують записки на ім'я бібліотекаря, які містили прохання надати можливість читання книг в університетській бібліотеці [14]. Записки являли собою офіційний документ, на підставі якого здійснювалося право студентів, слухачів і сторонніх осіб користуватися бібліотекою університету. Аналіз записок, які відносяться до 1820-х – 1840-х рр. дозволяє встановити, що форма їх не була фіксованою, втім, мала низку стійких реквізитів, які викладалися згідно з правилами епістолярної етики того часу: звернення до бібліотекаря, згадування особи, яка звертається, причина звертання.

Записки на ім'я бібліотекаря можна умовно розділити на такі, що належали студентам університету і такі, що належали професорам. Згідно до правил університетської бібліотеки, звернення студента до бібліотекаря про видачу книг могло бути задоволеним лише за умови надання дозволу професора [17, с. 13; 11; 12; 13]. Тому, записки професора і його довіреної особи доповнюють одна одну і являють собою той необхідний «пакет» документів, які уможлилювали користування бібліотекою для осіб, які не мали вченого звання у Харківському університеті. Означений вище «пакет документів», необхідний для того, аби користуватися бібліотекою, яскраво підкреслює поважний стан бібліотеки університету: читання у ній розглядалося, як привілей.

Ряд документів, що проливають світло на особливості користування бібліотекою, з'явився завдяки діяльності комісії, які перевіряли діяльність бібліотеки університету. Так, у 1828 р. бібліотекар Д. С. Борзенков був зобов'язаний зібрати інформацію про бібліотечні книги, які знаходилися у професорів університету [17; 18]. Професори повинні були письмово надати відомості бібліотекарю, які він заносив до відповідної книги, вказуючи: «За паном професором...», а нижче – список літератури. Завдяки цим записам, ми можемо визначити якою літературою в цей час цікавився, наприклад, П. П. Гулак-Артемівський та інші. У 1830-ті рр. структура записів відображає подальше посилення контролю над обігом книг. Так, професор математики, бібліотекар, а згодом, ректор, А. Ф. Павловський, відомий тим, що присвятив себе

упорядкуванню бібліотеки, практикував у цей час дублюючу систему реєстрації отримання читачами літератури [1, с. 265].

У структурі початку 1840-х рр. зник запис назв літератури, натомість, вказувалася лише її кількість. В цей час збільшився попит на літературу. Так, у записах, які залишив по собі бібліотекар В. С. Комлишинський, ми знаходимо більш ніж п'ятдесят аркушів, які відносяться до 1838–1841 рр. і вказують на видачу в цей час близька п'ятисот одиниць літератури [2; 11]. На нашу думку, факт вибуття назв книг зі списків, може свідчити про те, що записів стало більше, і бібліотекар, щоб скоротити час, який витрачався на їх фіксацію, навмисно скорочував обсяг. Крім того, контроль за рухом літератури став пильнішим. На користь цього припущення свідчить поява в цей час нової структури запису. (Див. Табл. 2.)

Таблиця 2.

Ким взято	Коли	Яку кількість

Така структура, вочевидь, відображає головним чином кількісні, а не якісні показники, а головною її функцією є контроль за якомога більшою кількістю книг та осіб, які читають. Вперше в історії бібліотеки назви зникли зі списків, і на головне місце було поставлено відомості про рух книг, як об'єктів власності, що можуть бути втрачені. Форма запису акцентує увагу на відтепер більш пильному контролю за видачею, і, звичайно, поверненням книг. В цьому сенсі, викликає інтерес аркуш, озаглавлений, «студенти», з якого стає нам відомо, що в цей час книги також отримувалися студентами під контролем професури. Професор відповідав за книги, видані студентам, при цьому, кількість книг і час їх отримання також фіксувалися. Не зник елемент старого «пакету документів», що відкривали студенту можливість користування книгами. Читацькі формуляри оформлювалися у старий спосіб: студент адресував бібліотекарю заявку такого змісту: «Прошу видати мені з бібліотеки університетської... книгу під таким заголовком...». Професор, при цьому, не додавав тепер супровідного листа, у якому характеризував довірену особу, а тільки залишав свою візу [14]. Втім, слід зазначити, що серед інших документів цього періоду, відомості про отримання книг читачами займають лише незначну частину. Робота з читачами не була в цей час головною справою бібліотекаря університету. Частіше він був зайнятий упорядкуванням книжкового фонду та устроєм бібліотечних справ в цілому, про що звітував раді університету.

Уваги заслуговують зошити, що містять списки відвідувачів читального залу бібліотеки університету, який було відкрито за ініціативи бібліотекаря В. С. Комлишинського [1, с. 267]. Перший зошит ілюструє відвідування студентами у період з осені 1842 р. по весну 1844 р. З середини грудня і до середини січня, а також з червня по серпень, список відвідань не реєструє. Тогочасні правила вказували на можливість студентам входити до зали з

шостої до восьмої години щовечора. Найчастіше студентів можна було зустріти у бібліотеці восени. В цю пору року реєструвалися десять і більше читачів щодня. Прізвища найактивніших читачів повторюються у списках кілька разів на тиждень, – щоденне користування бібліотекою ставало звичкою [2]. Другий зошит містить список, який доведений до 1846 р. і розкриває роботу абонементу бібліотеки, відображає кількісні показники видачі книг і студентам, і викладачам. Щодня бібліотека університету обслуговувала більше десяти осіб [10]. Дані про кількість виданих книг дозволяють підрахувати приблизну кількість щорічної видачі у дві тисячі томів на рік, що не суперечать інформації, яку приводить К. І. Рубинський для даного періоду [16, с. 23].

Рис уніфікації діловодні документи, які стосувалися відносин між читачем і фундаментальною бібліотекою, набули на початку 1860-х рр. Помічник попечителя учбового округу К. К. Фойгт, завершивши аналіз діяльності бібліотеки, радив з метою удосконалення її роботи: «вести реєстр вхідних та вихідних паперів, шнурову книгу для запису літератури, яка видається для читання» [17, с. 19]. Інструкції стали приводом до уніфікації структури записів. Бібліотека почала створювати «вихідні книги» для різних категорій читачів. Книги 1861 та 1871 рр. призначалися для студентів і мають уніфіковану структуру, друкований формуляр запису [4; 5]. (Див. Табл. 3.).

Таблиця 3.

Час видачі	Прізвище, курс, факультет	Час повернення
	Назва книги	

Факт здачі кожної книги закріплював візою бібліотекар, або його помічник. Впровадження такої структури записів впало на долю бібліотекаря університету Я. Й. Балясного, який відомий ретельністю у роботі з читачами [1, с. 269-270]. Таблична форма фіксації інформації про видачу книг зберігала свої головні особливості до початку ХХ ст. і досить легко дозволяє встановити яку саме літературу отримував з бібліотеки кожен студент і викладач, скільки часу він витрачав на її засвоєння.

Історія структури бібліотечних записів щодо видачі книг, відображає розвиток та укріплення форм організації доступу читачів до інтелектуальних багатств бібліотеки університету, способів контролю та нагляду над ними. Структура народжувалася серед неорганізованого діловодства. По мірі зростання кількості читачів і обсягів щоденної роботи бібліотеки, відомості про читачів звужувалася, уваги бібліотекарів вистачало тільки на реєстрацію видачі і повернення літератури. Зростання ролі контролю і нагляду, як головної функції університетської влади, намагання упорядкувати діяльність бібліотеки, призводило до зміни структури. На перших етапах розвитку найбільшого впливу на особливості запису завдавали постаті бібліотекарів: форма ілюструє

особистий підхід особи, що відповідала за бібліотеку, до функцій контролю. Втім, з середини ХІХ ст. у розвитку форм превалює роль комісій і університетського керівництва, що поряд із зростанням навантаження на бібліотекаря, приводило структуру записів до уніфікації.

Література

1. *Березюк, Н. М.* Библиотека Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина за 200 лет (1805–2005) / Н. М. Березюк, И. Г. Левченко, Р. П. Чигринова. – Х., 2006.
2. *Имена и фамилии студентов, посетивших кабинет чтения [1842–1845 г.]* // Фонд відділу книжкових пам'яток, цінних видань і рукописів ЦНБ ХНУ імені В. Н. Каразіна.
3. *Иностранные профессора российских университетов (вторая половина XVIII – первая треть XIX в.)*. Биографический словарь / под общ. ред. А. Ю. Андреева. – М., 2011.
4. *Исходящая книга библиотеки императорского харьковского университета для студентов на 1860–1861 г.* // Фонд відділу книжкових пам'яток, цінних видань і рукописів ЦНБ ХНУ імені В. Н. Каразіна.
5. *Исходящая книга библиотеки императорского харьковского университета для студентов и посторонних слушателей на 1871 г.* // Фонд відділу книжкових пам'яток, цінних видань і рукописів ЦНБ ХНУ імені В. Н. Каразіна.
6. *Кавалло, Г., Шартье, Р.* Введение // История чтения в западном мире от Античности до наших дней / Г. Кавалло, Р. Шартье. – М., 2008.
7. *Каштанов, С. М.* Очерки русской дипломатики / С. М. Каштанов. – М. 1970.
8. *Лаппо-Данилевский, А. С.* Очерк русской дипломатики частных актов / А. С. Лаппо-Данилевский. – Пг., 1918.
9. *Мазманьянц, В. К.* История Центральной научной библиотеки Харьковского университета (1805–1917 гг.) / В. К. Мазманьянц, Б. П. Зайцев, С. М. Куделко. – Х., 1992.
10. *[Поздача] книг профессорами и другими [1843–1846 г.]* // Фонд відділу книжкових пам'яток, цінних видань і рукописів ЦНБ ХНУ імені В. Н. Каразіна.
11. *Правила для библиотеки Императорского Харьковского университета.* – Х., 1850.
12. *Правила для библиотеки Императорского Харьковского университета.* – Х., 1871.
13. *Правила, на основании которых студенты и посторонние слушатели университетских лекций пользуются учебно-вспомогательными учреждениями университета.* – Х., 1863.
14. *Прошения преподавателей, студентов, о разрешении пользования библиотекой (1838–1845 г.)* // Фонд відділу книжкових пам'яток, цінних видань і рукописів ЦНБ ХНУ імені В. Н. Каразіна.
15. *Реестр книг, взятых из библиотеки университета [1805–1817 гг.]* // 3 колекції відділу книжкових пам'яток, цінних видань і рукописів ЦНБ ХНУ імені В. Н. Каразіна.
16. *Реестр книг, взятых преподавателями Харьковского университета из библиотеки с указанием числа томов [1841 г.]* // Фонд відділу книжкових пам'яток, цінних видань і рукописів ЦНБ ХНУ імені В. Н. Каразіна.

17. Рубинский, К. И. Библиотека Харьковского университета за 100 лет ее существования (1805–1905) / К. И. Рубинский. – Х., 1907.
18. Сочинения, означенные за профессором [Дудровичем] 1828 года декабря 3-го дня // Фонд відділу книжкових пам'яток, цінних видань і рукописів ЦНБ ХНУ імені В. Н. Каразіна.
19. Список книг и журналов, взятых из библиотеки [1828 г.] // Фонд відділу книжкових пам'яток, цінних видань і рукописів ЦНБ ХНУ імені В. Н. Каразіна.
20. Фарсобин, В. В. Источниковедение и его метод: опыт анализа понятий и терминологии / В. В. Фарсобин. – М., 1983.
21. Шепелев, Л. Е. Изучение делопроизводственных документов XIX – начала XX вв. / Л. Е. Шепелев // Вспомогательные исторические дисциплины – Вып. 1. – Л., 1968.
22. Шестериков, П. С. Постановка библиотечного дела в университетских и некоторых других библиотеках России / П. С. Шестериков. – Одесса, 1915.

УДК 930.2:378.4(477.54)"192/193"

Академічне життя у спогадах студентів та професорів Харківського університету (1920–1930-ті рр.)

Красько Ольга

Красько Ольга. *Академічне життя у спогадах студентів та професорів Харківського університету (1920–1930-ті рр.).* У даній статті розглядається комплекс спогадів про Харківський університет 1920 – 1930-х рр., а саме повідомлення мемуаристів про академічне життя тогочасної студентської молоді, зокрема про викладацький склад, особливості навчального процесу та склад студентства.

Ключові слова: мемуари, Харківський університет, професорсько-викладацький склад, пролетаризація студентства.

Красько Ольга. *Академическая жизнь в воспоминаниях студентов и профессоров Харьковского университета (1920–1930-е гг.).* В данной статье рассматривается комплекс воспоминаний о Харьковском университете 1920 – 1930-х гг., а именно сообщения мемуаристов об академической жизни студенческой молодежи тех годов, в частности о преподавательском составе, особенностях учебного процесса и составе студенчества.

Ключевые слова: мемуары, Харьковский университет, профессорско-преподавательский состав, пролетаризация студенчества.

Krasco Olga. *The academic life in the memories of students and professors of the Kharkov University in 1920–1930's.* The complex of memories about the University of Kharkov in 1920 – 1930's, notably the memoirists' messages about the academic life of the student youth of that period, specifically about the teaching staff, peculiarities of academic process, student staff, is examined in this article

Keywords: memoirs, the University of Kharkov, teaching staff, proletarianisation of the students.

На становлення особистості студента першочерговий вплив мають особливості організації навчального процесу в тому чи іншому освітньому закладі, отже вивчення академічного життя студентства є важливим кроком на шляху до розуміння багатьох культурних процесів.

Період 1920–1930-х рр. визначив внутрішній світ і життєву позицію цілого покоління. Відтворити світогляд тогочасної студентської молоді, їхні відчуття, особливості духовного світу дозволяє вивчення спогадів колишніх вихованців Харківського інституту народної освіти (ХІНО) та Харківського університету. Мета даної роботи полягає в аналізі мемуарів з історії Харківського університету періоду його реорганізації (1920–1930-х рр.), зокрема, виявлення та систематизування основних сюжетів, присвячених академічному життю та їх порівняння із мемуаристикою попереднього періоду.

До історії ХІНО першим звернувся С. М. Королівський. У 1940 році вийшли його нариси з історії Харківського університету [5], де коротко розглядаються питання реорганізації університету, його структури і навчальної роботи. Спеціальні розділи із відомостями про академічне життя періоду 1920–1930-х рр., вміщені в нарисах з історії Харківського університету до 150-ї, 175-ї, 200-ї річниці його заснування [16, 17, 15]. Окремим дослідженням із зазначеного періоду стала монографія О. Л. Рябченко. Ця робота дає цілісне уявлення про академічне життя 1920–1930-х рр. [12], але аналіз відповідних спогадів дозволить урідноманітнити наші уявлення про цей період.

На даний момент виявлено 26 мемуарних джерел, присвячених Харківському університету 1920–1930-х рр. Авторами мемуарів виступили колишні вихованці, викладачі та співробітники Харківського університету, які були безпосередніми свідками тих часів, та представники наступного покоління: діти, учні викладачів, які навчалися, або працювали в зазначений період – Н. І. Буланкіна, Л. Д. Нацик, О. І. Ахієзер. Спогади А. М. Матвієнко дійшли до наших днів у рукописному вигляді, більшість же мемуарів були опубліковані. Слід відзначити, що якщо створення спогадів більше залежало від об'єктивних причин (більша кількість мемуарів написана в 1980-ті роки,